

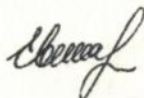
На правах рукопису

Євтушенко Леся Петрівна

**ПРОБЛЕМАТИКА ТА ХУДОЖНЯ СПЕЦИФІКА
ФЕМІНІСТСЬКОЇ ПРОЗИ КЕЙТ ШОПІН**

10.01.04 - Література зарубіжних країн

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук

Київ - 1996

00597422 (Т)

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі іноземних мов Черкаського інженерно-технологічного інституту.

Науковий керівник

доктор філологічних наук,
професор Шпак В. К.

Офіційні опоненти

доктор філологічних наук,
професор Денисова Т. Н.

кандидат філологічних наук,
доцент Колибанова А. О.

Провідна організація

Дніпропетровський державний
університет

Захист відбудеться 29 жовтня 1996 року на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.24.01 при Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України за адресою : 252001, Київ, вул. М.Грушевського 4, 3-й поверх.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України.

Автореферат розісланий "17" вересня 1996 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

Гайнічеру О. І.

AB 35. 6 + 1

Як і будь-який соціальний рух, фемінізм має свою історію. Можна твердити, що ідеологічні основи фемінізму в європейській і американській культурах були закладені в роботах Мері Волстонкрафт, Маргарет Фуллер, Джона Стюарта Мілля, Генріка Ібсена, Вірджинії Вульф, Сюзани Роузон та Ганни Форстер. В завдання реферованого дослідження не входить аналіз історичного розвитку феміністського руху, хоча це досить важливо для відтворення історичних рамок роботи. Фемінізм як соціальний рух завжди мав вплив на літературу і мистецтво. Впродовж останніх років в зарубіжному літературознавстві вийшли десятки наукових досліджень, присвячених втіленню жіночої теми в художній літературі. Письменників турбує передусім і роль жінок в історичному процесі, і біологічний, психологічний аналіз жіночої екзистенції. В той же час формується важливий напрямок літературної критики - "феміністська критика" і, як її підрозділ, - гіпокритика, яка окремо вивчає поетику творів авторів-жінок. Феміністська критика, як і жіночий рух, має свої етапи розвитку і особливості. Якщо говорити взагалі про феміністську літературу, то необхідно відмітити, що вона є не тільки предметом окремих досліджень, а викликає зацікавленість серед сучасних науковців.

Творчість американської письменниці другої половини XIX ст. Кейт Шопін / Kate Chopin, 1854 - 1904 /, яка стала предметом реферованого дослідження, заслуговує на особливу увагу, оскільки її художній доробок є вагомим в історії літератури США і належить до переломного моменту в історії "жіночої" літератури Сполучених Штатів.

Актуальність дослідження полягає у необхідності вивчення та аналізу феміністської літератури кінця XIX - початку XX ст., коли фактично і зародився американський феміністський рух. Жіноча тема в літературі досить актуальна саме зараз, коли західні феміністські теорії, які тільки-но "просочились" у вітчизняне літературознавство, набрали великої сили. Творчість Шопін, яка однією з перших зосередилась на жіночій темі, навіть в американській літературній науці ще не знайшла всебічного висвітлення. Американська критика попередніх етапів обділяла увагою її поезію і

новелістику, в той час, коли її головний роман "Пробудження" / Awakening, 1899 / вважається тепер класикою феміністської літератури. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення творчості письменниці в контексті літератури і критики рубежу століть, що сприятиме її повній і об'єктивній оцінці.

Актуальність дослідження полягає також у спробі градації феміністської проблематики творів Шопін і визначенні жанрової своєрідності її творів. Об'єктом дослідження є як новелістика, так і поезія письменниці. Основною темою новелістики Шопін протягом багатьох років американські критики вважали передусім зображення місцевого колориту / local color / Південних штатів США. У дисертації зроблено спробу виокремити ряд важливих тем у новелах письменниці, які ще не були об'єктом наукових досліджень.

Мета дисертації полягає в тому, щоб дати загальну характеристику творчості Шопін та виявити місце письменниці у загальному контексті розвитку феміністської літератури США. При цьому до уваги беруться основні риси історичного розвитку суспільної свідомості і літератури цього періоду, а також втілення жіночої теми у творах американських та західних авторів, сучасників Шопін. Отже постають основні завдання дослідження:

- визначити основну тематику творів Шопін;
- висвітлити художнє втілення жіночої теми у творах Шопін;
- проаналізувати жанрову специфіку феміністської прози письменниці;
- виявити місце письменниці в американській літературі кінця XIX ст. та в контексті феміністської літератури США і Європи.

При цьому необхідно виходити з тематичної спільності творів письменниці, аналізуючи художню специфіку кожної окремо взятої і вели або роману. В завдання дослідження входить осмислення основних жіночих проблем з точки зору їх втілення у творах Шопін.

Методологія дослідження. У роботі використаний історико-гене

тичний метод у сполученні з порівняльно-типологічним і текстологічним аналізом. Теоретичною і методологічною основою роботи можна вважати монографії та критичні статті зарубіжних, зокрема американських, літературознавців, які присвячені дослідженню феміністської літератури кінця XIX та початку XX ст., а також роботи вітчизняних критиків з історії американської літератури цього періоду.

Наукова новизна роботи витікає вже з самого предмета аналізу: в дисертації зроблена перша у вітчизняному літературознавстві спроба проаналізувати творчість Кейт Шопін, представника феміністської літератури США. І хоча американські дослідники неодноразово зверталися до її доробку, проте комплексного аналізу її творів зроблено не було. До того ж західні критики, як правило, не віддавали належне естетичним здобуткам Шопін в дослідженні жіночої психології. Проте, як доводить дисертант, серед авторів-жінок другої половини XIX ст. Кейт Шопін займає визначне місце. Їй належать перші спроби створити образ духовно і сексуально незалежної жінки. У цьому відношенні письменницю можна вважати новатором американської феміністської літератури. Шопін була впевнена, що емоційно-фізіологічний комплекс, зумовлений чуттєвістю, є рушійною силою всіх вчинків і поведінки людини. Шопін була також одним з перших авторів-жінок, хто підняв проблему стосунків між чоловіком і жінкою до висоти "серйозної літератури".

Новизна дослідження полягає у формуванні нового підходу до творів Шопін, які аналізуються в широкому історико-літературному контексті. В роботі розглядаються недостатньо досліджені попередниками етапи творчості письменниці. Зокрема, тематична і естетична багатоплановість новел, своєрідність їхньої структури. В критичних роботах, присвячених Шопін, не встановлені тематичні та структурні зв'язки між творами письменниці. Відтак виникає необхідність визначення цих взаємозв'язків, а також комплексного аналізу основних етапів творчості Кейт Шопін.

Практичне значення роботи. Результати дисертації можуть бути плідними для подальших досліджень феміністської літератури. Ма-

теріали роботи можуть бути використані також при читанні лекційно-го курсу з історії зарубіжних літератур XIX та XX століть, спецкурсу з історії літератури США та в системі спецсеінарів. Матеріали дисертаційного дослідження пройшли апробацію на міжнародних науко-вих конференціях американістів на базі Московського державного університету / 1993 - 1994 /, Черкаського інженерно - технологічно-го інституту / 1994 - 1996 /.

Основні положення роботи викладені у публікаціях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та бібліографії.

Зміст роботи.

У вступі обґрунтовуються вибір теми, актуальність проблемати-ки, формулюються тема та завдання дослідження, визначаються науко-ва новизна та практична цінність дисертаційної роботи.

Як американська, так і європейська критика не прийшли до єди-ної думки щодо визначення творчого методу Кейт Шопін. Це зумовлено тим, що в її творах переплітаються різні тенденції тих чи інших літературних шкіл, течій, напрямків. Письменниця прагнула до широ-кого відтворення дійсності, впливу суспільних умов на людські долі та духовний світ особистості. У творчому доробку письменниці можна віднайти елементи романтизму, символізму, натуралізму і реалізму. У творах Шопін зображення світу не носить абстрактно-умовний харак-тер, письменниця часто відтворює життя " в формах самого життя". Реалістичні тенденції простежуються також у зображенні характерів героїв, нарівні з елементами романтизму. Розчарування героїв, но-ти песимізму співзвучні романтичній тенденції. Можна згодитись з думкою критиків, які констатують перевагу елементів романтизму у творчості Шопін, взявши до уваги те, що реалізм США, як і в країнах Європи, не стільки перекреслював досвід писменників-роман-тиків, скільки увібрал кращі традиції літератури романтизму. Амери-канський реалізм зберіг основну тенденцію американської романтичної школи - виражати уявлення про світ в етичних категоріях. У твор-

чості Шопін саме ця риса найвиразніша.

Дисертантка не схильна відносити К.Шопін до романтиків чи реалістів, віддаючи належне традиційній "моді" недавнього минулого у вітчизняному літературознавстві. В завдання роботи входить дослідження творчості письменниці у всій її складності і суперечливості, на тлі калейдоскопічного переплетення літературних тенденцій і естетичних переконань, зумовлених історичними подіями, розвитком суспільної свідомості на рубежі століть.

Перший розділ - "Творчість жінок-письменниць в контексті американської літературної критики кінця XIX та початку XX ст.". Середина XX ст. в історії фемінізму позначена ґрунтовними дослідженнями та публікацією одного з найвидатніших феміністських творів "Друга стать" / The Second Sex, 1946/ Сімони де Бовуар. Це фундаментальне дослідження викликало спочатку суспільне обурення, потім захоплення, а в результаті стало одним з визначних надбань критичної думки, зокрема в США, хоча і воно не охопило весь спектр проблематики феміністської літератури. Нині монографія "Друга стать" перекладена на двадцять шість мов і справедливо вважається класикою фемінізму. У цій великій за обсягом, дещо фрагментарній за формою роботі піднято цілий ряд проблем: роль жінок в історії, історична, психологічна та біологічна сутність жіночої екзистенції і, нарешті, аналіз сучасного становища жінки, її інтимного життя. Власне, дослідження Сімони де Бовуар ознаменувало закінчення першої хвилі фемінізму, який мав уже досить глибоку інтелектуальну і цілком реальну суспільну історію.

Ідеологія фемінізму пережила свій розквіт разом з ідеологією радикалізму на рубежі 60-х - 70-х років XX ст. і була її складовою частиною. Тоді ж почалася її друга, інтенсивна хвиля. З того часу на Заході, особливо в Сполучених Штатах, з'явилися десятки досліджень*, що лягли в основу наукових жіночих студій, і не

* Donovan Josephina. Feminist Style Criticism // Images of Women in Fiction: Feminist Perspectives. - Bowling Green, 1972; Fetterly Judith. The Resisting Reader: A Feminist Approach to Fiction. - Bloomington, London. - 1978; Gilbert Sandra, Gubar Susan. The Woman Writer in the Nineteenth Century Literary Imagination. - New Haven, 1979; Gilbert Sandra, Gubar Susan. No Man's Land: The Place of the Woman Writer in the XXth Century. - New Haven, 1988.

менше творів "феміністської публіцистики", які торкалися психології, фізіології, суспільної і економічної ситуації і нині складають цілу бібліотеку. Але багато аспектів проблеми залишилися ще не розв'язаними.

Розглянувши особливості "феміністської критики", автор дисертації звертається до аналізу американської феміністської літератури другої половини XIX ст., представлені творами письменниць-сучасниць Кейт Шопін : Елен Глазгоу, Сари Орн Джуїтт, Едіт Уортон, Шарлотти Гілман, Вілли Кезер. Кожна з них прагнула створити образ "нової жінки", який докорінно відрізнявся від традиційних жіночих образів. В той час, коли "чоловічий" роман був в більшості урбанізований, "жіночий" був представлений регіональною літературою: Джуїтт і Фрімен описували місцевий колорит Нової Англії, Шопін – креольську культуру штату Луїзіана, Глазгоу – звичаї Півдню Вірджинії, Кезер – штату Небраска. Дійсно, однією з основних тем авторів-жінок можна справедливо вважати зображення місцевого колориту окремих штатів США. Але, безумовно, важливою частиною творчості кожної з них було дослідження жіночої психології, яке провадилося в конкретних умовах і сприяло тому, що їхню творчість кваліфікували як регіоналізм. Письменниці нового покоління змальовували героїню, яка бажала звільнитися від упереджень і стати у всіх відношеннях незалежною.

Яскравим представником американського літературного фемінізму кінця XIX ст. є письменниця Кейт Шопін. У своєму творчому доробку вона мала вже кілька новел, коли в 1899 році Сполучені Штати були шоковані її новим романом "Пробудження," за темою і проблематикою схожим на "Мадам Боварі" Гюстава Флобера. Хоча з'явилося чимало відгуків щодо художньої вишуканості роману, все ж суспільство не було готове до новаторського трактування поставлених письменницею проблем та створення правдивого образу вразливої і незалежної від чоловіка жінки. І Кейт Шопін, яка після цього написала ще декілька новел, з часом була забута. Минули десятиліття, і лише окремі критики згадували про неї як про письменницю місцевого колориту. Проте ніхто не згадав її роману "Пробудження". В період з 1906 по 1980 роки вийшли десятки досліджень про творчість письмен-

ниці. * Роботи, присвячені Шопін, були то позитивними, то висловлювали негативне ставлення критиків щодо проблематики та поетики її творів. Погляди літературознавців здебільшого були суперечливими. Теодор Драйзер ще працював над "Сестрою Кері", коли роман "Пробудження" був вже "відкинутий" суспільством. І тільки в середині ХХ ст. настав час "відродження" роману. Жіноча психологія завжди була об'єктом досліджень для Шопін, яка ніколи не прагнула щось змінити, а лише намагалася зрозуміти філософію жіночої екзистенції.

У другому розділі дисертації "Проблематика та художня своєрідність поезії та новелістики Кейт Шопін" розглянуто доробок письменниці різних періодів її творчості.

Творча кар'єра Шопін, яка вважається найкоротшою в "династії" письменників-регіоналістів США, почалася в 1889 маловідомими віршами і плідно закінчилась в 1904 - за рік до смерті. Перший етап її творчості - це записи у приватному щоденнику, де письменниця намагалась відобразити свої почуття, мрії та життєві спостереження. Для Шопін творчість була своєрідною терапією проти самотності, яку вона відчула, коли стала вдовою.

У творчому доробку письменниці є немало віршів. Вони ніколи не були опубліковані окремою збіркою, друкувались рідко і в більшості були написані не для сторонніх очей. Можливо, тому критики майже ніколи не згадували про її поезію.

Поезія, як і проза письменниці, присвячена темі кохання, іноді смутку і печалі. Можна виокремити основні тематичні групи віршів: любовна, пейзажна, філософська лірика і "випадкова" поезія. Доречним, на погляд автора дисертації, є порівняння поезії Шопін з творчістю відомої американської поетеси Емілі Дікінсон. Обидві презентують "поезію думки", їм властиве конкретне, але філософське

* Основні дослідження творчості Кейт Шопін викладені в критичних роботах: Rankin Daniel S. Kate Chopin and her Creole Stories. - Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1936.; Eble Kenneth. A Forgotten Novel: Kate Chopin's "The Awakening" // Western Humanities Review 10 (Summer 1956); Seyerster Per. Kate Chopin: A Critical Biography. - Louisiana State University Press, 1969; Ioth Emily. That Outward Existence which Conforms: Kate Chopin and Literary Convention (Ph. D. diss., John Hopkins University, 1975).

світосприймання. У Шопін, як і у Дікінсон, в центрі уваги – зліт людської душі. Стосунки людини і природи виходять за межі певної формули. Вони включають в себе емоційне занурення в природу. Легко помітити, що у Шопін, як і у Дікінсон, як правило, відсутній традиційний пейзаж – природа позначена філософським сенсом. Релігія посідає важливе місце в творчості цих авторів: вони відчувають Бога як дещо вічне і безумовне.

Поетична спадщина Шопін складається з близько п'ятидесяти віршів і має важливий вплив на подальші творчі злети письменниці. Вірші допомагають краще зрозуміти внутрішній світ автора і є цікавими для окремого дослідження.

Перші новели Шопін були опубліковані в 1890 році на сторінках газети Сен-Луїса " Постдїспетч " / Post-Dispatch / і в " Музичних Відомостях " / Musical Journal / у Філадельфії. Роман " Винні " / At Fault / був видрукований коштом самої письменниці цього ж року. Проте твір не виправдав надій Шопін і не приніс бажаного успіху. В романі відчувається вплив одного з найвидатніших феміністських романів того часу – " Джейн Ейр " Шарлотти Бронте. Після поразки свого першого роману Шопін зрозуміла, що їй необхідно передусім навчитись зображати складні стосунки між індивідумом і суспільством.

Об'єктом пізнання для нової літератури було американське життя. Місцевий матеріал давав змогу письменникам-регіоналістам з великою повнотою відтворювати реальні картини життя. В результаті виникла ціла галерея образів, мешканців Джорджії та Південної Кароліни, кейджерів та креолів. Щодо письменників Нового Орлеану, то, зображуючи американську дійсність, вони певною мірою використовували в своїх творах традиції французької, іспанської літератури, від яких креольська культура багато чого успадкувала.

Більшість раних оповідань Шопін присвячено зображенню характерів людей, які потрапляють у різні життєві ситуації. Кращі новели були надруковані в місцевих виданнях, а в 1894 році з'явилися у невеликій збірці " Люди затоки " / Bayou Folk /. Загальною темою оповідань було зображення місцевого колориту Луїзіани, креольських традицій і характерів. У кожній новелі відтворюються внутрішнє жит-

тя героїв, їхні почуття, турботи і мрії. Події та обставини відходять на другий план. Шопін змальовувала характер креольця, основними рисами якого були чесність, людяність, родинна гордість, інколи набожність і завжди – веселість. Усі дії в оповіданнях зображені на тлі того, що для багатьох читачів того часу вважалося дивним та екзотичним: сільська місцевість центральної Луїзіани з її озерами і лісами, французький ринок у Новому Орлеані, світлі жваві вулиці міста та його мешканці.

Кохання – постійна тема новелістики Шопін, але воно не завжди перемагає у її творах. Іноді це безкорисливе кохання, яке відчуває бідна негритянська дівчина. Інколи воно буває сліпим і несе в собі небезпеку руйнування, як у коханні Полет і Азелі. Нерозділене почуття зустрічається в "Красуні Зораїд" / *La Belle Zoraïd* /, а сміливе і всеперемагаюче кохання – в оповіданні "По ту сторону затоки" / *Beyond the Bayou* /. У новелі "Візит в Авоелес" / *The Visit to Avoales* / Шопін замислюється над вічними загадками жіночого серця. Самітня жінка, яка чекає чоловіка з війни, закохується в сусіда і навіть збирається з ним втекти. Але коли дізнається про смерть чоловіка і зізнає свою жорстоку зраду, приймає єдине рішення – залишитись у рідній оселі. Отже, дослідження психології жінки було основною метою творчості Шопін.

Для свого часу / 1890 рік / оповідання "Порядна жінка" / *A Respectable Woman* / було досить сміливим твором. Це – лаконічна розповідь про заміжню жінку, якій подобається інший чоловік. Він пробуджує в ній хвилю надій і бажання хоча б на мить забути, що у неї є чоловік. Але це тільки мрії. Зробити рішучий крок вона не наважується.

Найвдаліше розкритою у творчому доробку письменниці можна вважати тему боротьби жінки проти залежності в сім'ї з патріархальними звичаями. Кейт Шопін досліджує важливі психологічні аспекти: яку роль відіграє одруження у формуванні та становленні жіночого характеру. З одного боку – покірність жінки та підкорення своєму господареві, а з другого – боротьба за незалежність і сімейну рівність. Така проблематика притаманна оповіданням Шопін,

які не увійшли до попередніх двох збірок. Різноманітні художні деталі та головні герої, які здавались дивовижними і незвичайними для читачів в оповіданнях першої збірки, в результаті допомогли письменниці "відчинити двері" в цікавий, іноді дивний і переважно суперечливий світ взаємин між чоловіком та жінкою. В період, коли почали з'являтися перші "жіночі" твори в США, критики вважали (і, можливо, у свій час мали рацію), що художня література, яка захищає жінок, що живуть всупереч суспільним нормам, шокує звичайного читача. Таким чином, в нову збірку увійшли оповідання, де вперше правдиво і відверто відтворювались характери і ситуації, які тоді вже зустрічались в реальному житті.

Епіграфом до першого оповідання "Мудріша за Бога" / *Wiser than a God* / стало відоме латинське прислів'я: "Любити і бути мудрим - це дар Божий". Головна героїня повинна зробити вибір: присвятити життя мистецтву чи вийти заміж за коханого чоловіка. І вона вибирає перше. В оповіданні "Дівчина святого Філіпа" / *The Maid of Saint Philippe* / героїня вирішує життєво важливе для неї питання. Відчувши красу сільського життя та місцевої природи, дівчина відмовляється залишити цей райський куточок і переїхати жити у велике місто з коханим. Цікавим є розвиток сюжетної лінії в оповіданні "Історія всього однієї години" / *The Story of an Hour* /. На кількох сторінках вмістилася розповідь про життя і смерть, шлюб і незалежність.

Проблематика оповідань третьої збірки не зовсім відповідала етичним засадам суспільства дев'яностих років XIX ст. На думку американського критика Льюїса Ліарі, новели останньої збірки не принесли Шопін бажаного успіху.* Проте слід зауважити, що саме вони стали початком шляху письменниці до роману "Пробудження". Проблематика цих оповідань перегукується з її головним твором.

Після завершення роману "Пробудження" Шопін знову звернулася до жанру новели. Найвдалішими в художньо-естетичному плані є "Гроза" / *The Storm* /, "Історія Елізабет Пібоді" / *Elizabeth*

* Leary Lewis. Introduction to the "Awakening". - London, 1986. - P. IX

Stock's One Story / та " Хрещена " / The Godmother /. Новели цього періоду засвідчують удосконалення майстерності та продовження творчого експерименту письменниці.

У творчому доробку Шопін немає філософських трактатів, хоча всі її твори наповнені філософією самого життя. Оповідання " Емансипація " / Emancipation / та " Роздуми " / A Reflection / можна віднести до суто філософських творів. " Роздуми " - судження автора про долю художника. Твір побудований на алегоричному порівнянні: " процесія, що рухається " - це життя. У ній беруть участь два типи людей. Одні мають вітальність і завжди в дорозі. Інші - тільки спостерігають за процесією. Саме до спостерігачів Шопін відносить художників. Оповідання " Емансипація " було написано задовго до появи роману " Пробудження " і могло б бути епіграфом до цього твору. Назва " Емансипація " співзвучна " Пробудженню ". Більше того, слово " awakening " вживається в кульмінаційному моменті оповідання. Цікаво, що головний герой - це невідома істота чоловічої статі. Емансипацію письменниці метафорично називає " божевільним польотом " / a mad flight /.

Оповідання Шопін пізнього періоду творчості не відрізняються особливою оригінальністю ні в тематичному, ні художньому плані. Очевидно, письменниці хотіла, щоб критика та читачі прийняли хоча б її пізні твори і тому в певній мірі зрадила своїм авторським принципам. Проте її кращі новели, які були відкинуті суспільством, можна дійсно віднести до здобутків американської феміністської літератури. Основа сюжетного конфлікту новелістики Шопін - невідповідність між надіями, бажаннями героїв і реальним життям.

У третьому розділі дисертації " Роман "Пробудження" - творча кульмінація Кейт Шопін. Особливості поетики " зроблена спроба проаналізувати головний твір письменниці. В американській критичній літературі другої половини ХХ ст. з'являється незвичний термін для визначення нового жанру - " роман пробудження ". Головним героєм такого твору виступає жінка, а тому й окреслення життєвих проблем відбувається через призму жіночого світосприймання. Обов'язковим у такому романі є також конфлікт між тим, що відчуває жінка, і

реальністю, яка суперечить її внутрішньому стану. На думку американської дослідниці Сюзанни Розовської, типовими "романами пробудження" можна вважати "Мадам Боварі" Г. Флобера, "Пробудження" К. Шопін, "Мій смертельний ворог" У. Кезер, "Дочка землі" А. Смедлі та "Середина березня" Дж. Еліот. Героїні цих творів мають свою неповторну долю, але кожна з них "пробуджується" і вступає в конфлікт з суспільством і прагне лише одного – особистої незалежності.

Жіноча емансипація – досить складний і суперечливий процес. Це зумовлює нотки песимізму в "романі пробудження", де простежуються і мотиви трагізму, оскільки, "прокинувшись", жінка починає усвідомлювати своє місце, бореться за незалежність і завжди страждає від цього. Героїня "роману пробудження" відчуває самотність і не має підтримки серед близьких та друзів. Як правило, це призводить до трагічного фіналу – самогубства.

Роман "Пробудження" Шопін був сміливим твором для свого часу. Письменниця створила галерею жіночих образів, і серед них найвиразнішим є образ головної героїні Едни Понтельєр.

Фабула роману проста. Його розділи можна вважати незалежними і до певної міри закінченими. Рух в романі відбувається ніби то поштовхами: кожна частина – це ще один крок героїні до внутрішнього "пробудження". Двадцятивосьмирічна Една Понтельєр, маючи чоловіка і двох дітей, закохується в іншу людину. Починається її "пробудження". Една усвідомлює своє місце у світі, замислюється над тим, що таке жіноче щастя. Напруженість сюжету пояснюється не тільки тим, що героїня не може уникнути життєвих та соціальних реалій, але головним чином її суперечливістю.

Назва твору відповідає внутрішньому стану головної героїні. Слід зазначити, що спочатку роман мав інший заголовок – "Самітна душа" / *A Solitary Soul* /. Очевидно, письменниця була впевнена, що результатом "пробудження" завжди є самотність. Життєві погляди письменниці формувались незалежно від таких важливих і впливових течій, як ідеалізм, соціо-економічний детермінізм і навіть релігія, хоча в трактуванні образу головної героїні визначається філософ-

сько-естетична позиція автора, яка наближається до сучасної теорії екзистенціалізму. Шопін розуміє, що Една зможе жити тільки за своїми внутрішніми законами, і її особисте "я" буде стояти вище від соціальних норм. Зрозуміло, що така боротьба за внутрішню свободу збагачує її індивідуальність, хоча, з іншого боку, процес емансипації обов'язково буде супроводжуватись почуттям спустошеності та самотності. Створюючи образ Едни, Шопін ніби дотримувалась певної дистанції в оцінці поведінки та вчинків головної героїні. Письменниця ніколи не іронізувала, не засуджувала її і не співчувала їй, не вважала її спосіб життя деградацією.

У романі простежується вплив естетики романтизму. В першу чергу, це романтичне кохання Едни до Роберта. І хоча Една вважає можливими позасімейні стосунки і розуміє, що нею керує лише фізичне бажання, все ж вона схожа більше на сентиментальну героїню епохи романтизму, ніж на "емансипатку" ХХ ст.

У романі багато символіки. Птахи - символ свободи і незалежності. Рідний дім Една називає "голуб'ятнею", вважаючи, що голуб є прирученим і тому полоненим птахом. Її подруга, мадемуазель Райц, застерігає, що птах, який злітає вище від інших, повинен мати сильні крила. У фінальній сцені з'являється птах з підбитим крилом, який б'ється і кружляє над Едною, коли вона скоює самогубство.

Символічною є ще одна сюжетна деталь. Героїня ніколи не вміла плавати. Навчитись - було її палким бажанням. На відпочинку, де вона познайомилась з коханим, її мрія здійснюється: "її охопило почуття урочистості і здавалося, ніби якась невідома раніше сила дала можливість контролювати роботу тіла і душі. Вона бажала запливти так далеко, куди ще не допливала жодна жінка". *

Те, що Една навчилась плавати, символізує її "пробудження". Коли героїня ще тільки починає непевно відчувати перші поклики бажання, її воля стає непорушною, а мовчазна покірливість чоловікові раптово зникає. Але умови, в яких вона живе, обмежують її бажання, і мрії залишаються нездійсненими. Великого значення у романі набуває

створений автором образ моря.

Заслугує уваги те, що образи моря, піску, сонця та неба зустрічаються майже у кожному розділі роману. За рахунок особливо-го прийому обрамлення у читача складається враження, що він не залишає морського узбережжя впродовж усього твору. Насправді ж Шопін зображає цю картину тільки двічі : вперше на початку роману, коли ми стаємо свідками " пробудження " Едни, та у фінальній сцені.

Щоб сфокусувати увагу на особистості головної героїні, Шопін створює ряд типових образів : добрий сімейний лікар; чоловік, який вважає дружину своєю власністю, піклується про дітей, а вечорами грає в карти; безвідповідальний і пихатий Віктор Лебран; спокусливий Ельци; іронічний образ ідеальної матері і люблячої дружини - Адель Ратіньоль. Образ Едни змальований детальніше. Вона не схожа на інших жінок. Її доля - це насамперед драма самопізнання, " пробудження ", що веде до загибелі. Можливо, це навіть трагедія самообману.

Елементи імпресіонізму у зображенні морських пейзажів відповідають настрою головної героїні і посилюють емоційне сприймання завдяки використанню автором різноманітних художніх засобів : віршованого ритму у прозі, вербальної семантики. Романтичні пейзажні замальовки чергуються з реалістичними зображеннями стосунків між людьми. У романі відсутні несуттєві деталі. Все сприяє інтенсивному розвитку сюжетної лінії твору : контекст, символи, паралелі та контрасти. Особливе місце відводиться діалогам і монологам. " Внутрішній " діалог відіграє важливу роль у змалюванні настрою персонажів, а також допомагає зрозуміти їх вчинки.

Композиція твору відрізняється наявністю кількох кульмінаційних моментів. Як і в багатьох оповіданнях, Шопін створює " кульмінацію дії " та " кульмінацію почуттів ". У цьому випадку письменниця надає перевагу останній. Розв'язка роману трагічна - Една скоює самогубство. Цей вирішальний крок головної героїні можна розцінити по-різному. Але Шопін вбачає в цьому виклику суспільству своєрідне продовження життя і змушує читача замислитись над сенсом буття.

У висновках підводиться підсумок дослідження та аналізу творів письменниці. Можна говорити про галерею жіночих образів, створених Кейт Шопін. Більшість новел присвячені жіночій екзистенції. Кожна її героїня неповторна. Головне, що об'єднує всі жіночі образи, – це прагнення до незалежності. На відміну від своїх попередників, письменниця створила образ нової жінки, яка бажає звільнитися від сексуальних упереджень, бути матеріально незалежною і обов'язково відчувати внутрішню свободу. Письменниці цього періоду по-своєму осмислювали жіночу емансипацію. Деякі уявляли цей процес через соціо-економічні зміни, інші були впевнені, що сексуальна свобода виступає рушійною силою для емансипованої жінки. У Шопін сексуальна свобода передусім гармоніє з внутрішньою, духовною незалежністю. Створені письменницею персонажі характеризуються неординарністю.

У висновках робиться також невеликий огляд сучасної феміністської літератури США, яка викристалізувалась на фоні постмодерну, що відкриває нові можливості для мультинаціональної культури Сполучених Штатів. В період 70-х років ХХ ст. на літературному небосхилі з'являється група жіночих авторів з різним етнічним підґрунтям, расовою приналежністю, що створюють величезний масив феміністської літератури. Найвидатнішими з них є Тоні Морісон, Ніккі Джовані, Тоні Кейд Барбара, Мармон Леслі Сілко.

Сучасна феміністська література, безумовно, ще мало досліджена. В українському літературознавстві цей напрямок залишається фактично невивченим, хоча у популярних словниках все частіше починає з'являтися саме слово " фемінізм ". Отож, подальші дослідження феміністської літератури обіцяють бути плідними і цікавими.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях :

1. К проблеме феминизма в США // Проблемы поэтики в зарубежной литературе. Сборник статей Московского педагогического университета. – Москва, 1994. – С. 191 – 195.
2. Напрямки " феміністської критики " // Збірник статей аспірантів і пошукачів ЧІТІ. – Черкаси, 1994. – С. 190 – 193.

3. " Роман-пробудження " // Слово і час. - 1995. - №1. - С. 61 - 62.
4. Проблемы женской эмансипации в современной литературе США // Этнические проблемы в американской литературе и журналистике. Тезисы конференции Российской Ассоциации по изучению культуры США. - Москва, 6 - 10 декабря, 1993 г. - С. 94 - 96.
5. Оцінка творчості К. Шопін в контексті американської критики ХХ століття // Проблеми традиції, жанру, методу, стилю, поетики. Тези міжнародної наукової конференції. - Черкаси, 26 - 27 травня 1994 р.. - С. 9 - 10.
6. К вопросу о современной феминистской критике // Американская литература в мировом контексте. Тезисы конференции. - Москва, 5 - 10 декабря 1994 г. - С. 82 - 84.
7. Неофемінізм. Жанрова різноманітність " феміністського роману " в США // Проблеми традиції в сучасній літературі США. Тези міжнародної наукової філологічної конференції. - Черкаси, 25 - 26 травня 1995 р.. С. 9 - 10.
8. Роман " Пробудження " - творча кульмінація К. Шопін // Література США і сучасність. Тези наукової філологічної конференції. - Черкаси, 23 - 24 травня, 1996. - С. 21 - 22.

S U M M A R Y

Yevtushenko Lesya " Problems and Poetics of Kate Chopin's and Feminist Prose ".

The dissertation is submitted for a scholarly degree of Candidate of Philology in the specialization 10.01.04. - Foreign Literature, at the Shevchenko Institute of Literature N A S U.

This dissertation is representing the first attempt to research the early American " literary feminism ", which dates back to the end of the XIXth and the beginning of the XXth centuries. Thus, the dissertation studies the works of Kate Chopin. The research contains a complex analysis of Chopin's poetry, short-stories and poetics of her novel " Awakening ". Chopin's

works have been examined in the context of American and European critics of her and our times. The research determines the main features of the "novel of awakening", a new literary phenomenon invented in the middle of the XXth century by an American scholar Susan Rosowsky.

А Н Н О Т А Ц И Я

Евтушенко Л. П. Проблематика и художественная специфика феминистской прозы Кейт Шопин.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – Литература зарубежных стран, Институт литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины, Киев, 1996.

Защищается рукопись, где впервые в отечественном литературоведении исследуется ранний американский литературный феминизм, представленный литературой конца XIX и начала XX веков, в частности творчеством американской писательницы Кейт Шопин. Работа содержит комплексный анализ её поэзии, новеллистики и поэтики романа "Пробуждение". Произведения Шопин рассматриваются в контексте американской и европейской критики начала и середины XX века. В диссертации анализируются основные черты "романа-пробуждения", нового литературного феномена XX века, впервые представленного американской исследовательницей Сюзанной Розовской.

Ключові слова : фемінізм, " феміністський роман ", жанрова своєрідність, " роман-пробудження ".

АВ 35.671

Підписано до друку 4 09 1996. Формат 60x84 1/16. Папір коп.м.
Друк оперативний. Ум. др. арк. 1.16 Тираж 100 прим. Зам. N 320

Редакційно — видавничий відділ ЧПІ
257006, м. Черкаси, бульвар Шевченка, 460, 4к.